

УДК 373.2

**PERSONAL CULTURE WITHIN THE CONTEXT OF PHILOSOPHICAL,
CULTURAL AND PEDAGOGICAL INQUIRY****ОСОБИСТІСНА КУЛЬТУРА У КОНТЕКСТ ФІЛОСОФСЬКО-
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ****Zaluzhna A.Ye / Залужна А.Є.***d.ph.s., prof. / д.ф.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-5012-7419

*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Soborna 11, 33028**Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне,**Соборна 11, 33028***Bovgyria D.D. / Бовгирия Д.Д.***PhD student / аспірант.*

ORCID: 0009-0001-7994-2572

*Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Instytutaska 11, 29016**Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Інститутська 11, 29016*

Анотація. В роботі розглядається особистісна культура як цілісна категорія, що поєднує механізми соціальної адаптації з процесами екзистенційного самотворення. Показано, що, якщо американська школа «Культура і особистість» (А. Кардинер, Р. Бенедикт) акцентує на формуванні «базової особистості» через культурні інститути та засвоєння норм, то представники Київської філософсько-антропологічної школи (В. Шинкарук, Є. Бистрицький та ін.) поглиблюють це розуміння, розглядаючи культуру як універсальний модус людського буття.

У такому синтезі культура трансформується з інструменту зовнішнього впливу на «світ людського» – динамічний простір, де через моральнісне самовизначення та світоглядний дискурс індивід долає опозицію «людина–світ». Стверджується, що особистісна культура є не лише результатом засвоєння соціокультурних еталонів, а й формою духовно-практичного освоєння дійсності, що забезпечує людині свободу, відкритість екзистенції та здатність до гармонійного взаємобуття з навколишнім світом.

Ключові слова: культура, особистісна культура, людина, базова особистість, світогляд, світ, екзистенція.

Abstract. The paper examines personal culture as a holistic category that integrates the mechanisms of social adaptation with the processes of existential self-creation. It is shown that while the American school of 'Culture and Personality' (A. Kardiner, R. Benedict) emphasizes the formation of a 'basic personality structure' through cultural institutions and the internalization of norms, representatives of the Kyiv Philosophical-Anthropological School (V. Shynkaruk, Y. Bystrytsky, et al.) deepen this understanding by viewing culture as a universal mode of human existence.

In such a synthesis, culture is transformed from a tool of external influence into the 'human world' – a dynamic space where an individual overcomes the 'man–world' opposition through moral self-determination and worldview discourse. It is argued that personal culture is not merely the result of assimilating sociocultural standards but a form of spiritual and practical mastery of reality, providing an individual with freedom, openness of existence, and the capacity for harmonious co-existence with the surrounding world.

Key words: culture, personal culture, person, basic personality, worldview, world, existence.

Вступ.

Євроінтеграційний вектор розвитку України, системні демократичні трансформації та подолання тоталітарної управлінської парадигми, вимагають оновлення підходів до оцінки особистості та професійної підготовки кадрів. Сучасні соціокультурні умови диктують перехід від традиційної знанневої до культуроцентричної та креативної парадигм освіти. Адже актуальні запити ринку праці детермінують необхідність формування у фахівців знань та умінь, що виходять за межі вузькопрофесійних компетенцій, акцентуючи увагу на системності мислення, інтелектуальному капіталі, високому рівні культури та здатності до безперервного професійного саморозвитку в умовах інтенсивних інформаційних потоків.

А, відтак у сучасній педагогічній науці спостерігається трансформація освітнього ідеалу: перехід від концепції «людини знання» до «людини культури». Як зазначає С. Шаров, саме такий підхід актуалізує переосмислення змісту освіти, де культура постає інклюзивною основою буття особистості, що реалізується через креативні та інноваційні практики [3]. В умовах інформаційного суспільства та інтенсифікації соціальних процесів освіта набуває рис духовно-культурної діяльності, спрямованої на трансляцію та репродукцію соціокультурного досвіду. У цьому контексті пріоритетним завданням вищої школи стає формування навичок критичного мислення, особистісної культури та здатності до генерування інновацій. Саме такий підхід детермінує перехід до креативної освітньої парадигми, де пріоритетом є творчий потенціал людини та рівень її культурного розвитку.

Основний текст.

Особистісна культура є фундаментальною категорією сучасного гуманітарного знання, що виражають міру засвоєння людиною соціокультурного досвіду, системи культурних норм і еталонів поведінки, забезпечуючи цілісність особистості та її здатності до самоздійснення, самотворення й самореалізації. Саме поняття «особистісна культура» набуває свого категорійного статусу у сучасній гуманітаристиці завдяки розробленій американською школою теорії

«Культура і особистість», яка виникає в 30-х роках ХХ ст. у США, а її основоположницею стає учинця американського антрополога Ф. Боаса професорка Колумбійського університету Р. Бенедікт. Визначальною ідеєю теорії «Культура і особистість» є «вплив культури на становлення базових характеристик особистості» [2], де культура виступає у статусі найбільш «ефективного засобу формування особистості» [2].

Варто зауважити, що еволюція теорії «Культура і особистість» здійснюється у межах культурної антропології й характеризується переходом від концепції «необмеженості культурних конфігурацій» до визнання вагомості індивідуально-психологічних особливостей у межах соціуму (Р. Бенедікт) [6]. У цьому контексті особливого значення набуває категорія «базова особистість» (А. Кардинер), що інтерпретується як фундаментальна психологічна структура, детермінована специфікою конкретної культури та спрямована на забезпечення адаптації індивіда до базових життєвих реалій відповідного середовища. Автор розкриває вплив культури на становлення особистості крізь призму системної моделі взаємодії культури та психіки індивіда, що передбачає особливості адаптації біологічних потреб людини до конкретних культурних норм і вимог суспільства. Зокрема, на думку вченого, становлення «базової особистості» відбувається під впливом «інститутів культури». Так, А. Кардинер [5] виокремлює два типи культурних інститутів, які визначають життєвий шлях людини, зокрема: первинні культурні інститути (методи догляду за дітьми, дисципліна харчування, сімейна організація, способи виховання, сексуальні табу та ін.) та «вторинні культурні інститути» (релігія, міфологія, фольклор та ідеологія). Вони безпосередньо здійснюють вплив на формування культури особистості, демонструючи адаптацію людської психіки до світу та намагання пояснення свого існування в ньому.

Відтак, «базова особистість» містить семантичний зв'язок з особистісною культурою, як тієї вихідної константи, яка дозволяє індивіду ефективно функціонувати в конкретному соціокультурному середовищі й виражає міру якості особистості та її культурної зрілості.

У цьому контексті дотичним до вищесказаних підходів є ідеї, щодо розуміння культури як способу буття людини у світі та необхідності формування культури особистості, концептуалізованою Київською філософсько-антропологічною школою. У працях В. Шинкарука, Є. Бистрицького, В. Іванова, В. Козловського культура постає як специфічна антропологічна реальність та універсальний модус людського буття, що забезпечує духовно-практичне освоєння дійсності. У межах екзистенційно-онтологічного підходу до аналізу опозиції «людина–світ» дослідники розкривають сутність культури крізь призму особистісного становлення, акцентуючи увагу на необхідності моральнісного самовизначення суб'єкта в межах соціального та культурного простору.

Вітчизняні філософи виходили з того, що якщо культура антропоцентрична за своєю природою та функціонує як універсальний феномен, детермінований специфікою людської життєдіяльності й модусами світовідношення, то її осягнення можливе передусім у світоглядному дискурсі. У такому контексті культура постає не просто як сукупність артефактів чи спосіб життя окремих спільнот, а як «світ людського» – динамічна межа гармонійного взаємобуття суб'єкта та об'єктивної дійсності, що репрезентує свободу та відкритість екзистенції [4].

Експлікація соціокультурної дійсності через категорію особистості актуалізує переосмислення феномену культури в нетрадиційному ракурсі. Культура розглядається як життєвий світ у його безпосередній єдності з людиною, що забезпечує реалізацію потреб суб'єкта в пошуку сенсожиттєвих орієнтирів, здатності до самообмеження заради вищих гуманістичних цінностей та конструктивного самоствердження.

Таким чином, особистісна культура постає як цілісна категорія, що поєднує механізми соціальної адаптації з процесами екзистенційного самотворення. Якщо американська школа «Культура і особистість» (А. Кардінер, Р. Бенедикт) акцентує на формуванні «базової особистості» через культурні інститути та засвоєння норм, то представники Київської філософсько-антропологічної школи (В. Шинкарук, Є. Бистрицький та ін.) [1] поглиблюють це розуміння,

розглядаючи культуру як універсальний модус людського буття.

У такому синтезі культура трансформується з інструменту зовнішнього впливу на «світ людського» – динамічний простір, де через моральнісне самовизначення та світоглядний дискурс індивід долає опозицію «людина–світ». Таким чином, особистісна культура є не лише результатом засвоєння соціокультурних еталонів, а й формою духовно-практичного освоєння дійсності, що забезпечує людині свободу, відкритість екзистенції та здатність

Висновки.

Таким чином, особистісна культура постає як цілісна категорія, що поєднує механізми соціальної адаптації з процесами екзистенційного самотворення. Якщо американська школа «Культура і особистість» (А. Кардинер, Р. Бенедикт) акцентує на формуванні «базової особистості» через культурні інститути та засвоєння норм, то представники Київської філософсько-антропологічної школи (В. Шинкарук, Є. Бистрицький та ін.) [1] поглиблюють це розуміння, розглядаючи культуру як універсальний модус людського буття.

У такому синтезі культура трансформується з інструменту зовнішнього впливу на «світ людського» – динамічний простір, де через моральнісне самовизначення та світоглядний дискурс індивід долає опозицію «людина–світ». Таким чином, особистісна культура є не лише результатом засвоєння соціокультурних еталонів, а й формою духовно-практичного освоєння дійсності, що забезпечує людині свободу, відкритість екзистенції та здатність до гармонійного взаємобуття з навколишнім світом.

Література:

1. Володимир Ілларіонович Шинкарук. [упоряд. Л. Т. Іваненко]. К.: Наук. думка, 1988. 84 с.
2. Москаленко. В. Соціалізація особистості: монографія. - К.: Фенікс. 2013. - 540 с.
3. Шаров С. В. Самостійна робота як умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців // Сучасні тенденції розвитку української

науки: матеріали Всеукр. наук. конф. (21-22 липня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький). Переяслав-Хмельницький, 2017. №. 5. С. 35-38.

4. Шинкарук В. «Хрущовська відлига» і нові тенденції в дослідженнях інституту філософії АН України в 1960-х роках *Філософська думка*. 1998. № 4-6. С. 5-22.

5. Kardiner, A. *The Individual and His Society: The Psychodynamics of Primitive Social Organization*. New York: Columbia University Press, 1939.- 503 p.

6. Ruth Fulton Benedict. *Patterns of Culture*. Preface by Margaret Mead. - Boston: Houghton Mifflin Company, 1959. - 290 p.

Науковий керівник: д.ф.н., проф. Залужна А.Є.

Статтю відправлено: 10.01.2024 г.

© Залужна А.Є.

© Бовгиря Д.Д.